

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Agneta Vahtra

**Isiksuse mõju valimistel osalemisele: Suure Viisiku ja üksikvaidete analüüs Eesti
Geenivaramu andmestiku põhjal**
Uurimistöö

Juhendaja: Uku Vainik, *PhD*

Piret Ehin, *PhD*

Läbiv pealkiri: Valimisaktiivsus ja isiksus

Tartu 2026

Isiksuse mõju valimistel osalemisele: Suure Viisiku ja üksikväidete analüüs Eesti Geenivaramu andmestiku põhjal

Lühikokkuvõte

Uurimistöö eesmärgiks oli analüüsida valimisaktiivsuse seost isiksuseomadustega Suure Viisiku ja üksikväidete tasandil ning selgitada, kas isiksuse mõju valimistel osalemisele varieerub rahvuse lõikes. Valimisse kuulus 65 493 Eesti Geenivaramu doonorit (95,4% eestlasi, 4,6% venelasi), kes täitsid Geenivaramu poolt läbi viidud 100NP isiksusküsimustiku ja vastasid küsimusele oma osalusharjumuste kohta Riigikogu, Euroopa Parlamendi ja kohalike omavalitsuste valimistel. Analüüsiks koostati mitmikregressioonimudelid, et hinnata nii demograafiliste tegurite kui isiksuseomaduste, eraldi Suure Viisiku dimensioonide ja üksikväidete, mõju erinevatele valimistele. Lisaks viidi läbi olulisemate üksikväidete interaktsioonid rahvusega. Tulemused näitasid, et valimisosalust ennustavad peamiselt haridus, rahvus ja sugu, isiksuseomaduste mõju jäi tagasihoidlikuks. See on kooskõlas varasemate uuringutega. Üksikväited, eriti avatus kogemustele dimensioonis, parandasid oluliselt mudeli seletusvõimet. Rahvus ei mõjutanud isiksuse mõju valimisaktiivsusele oluliselt. Valimiskäitumise täielikumaks mõistmiseks võiks tuleviku töödes vaadata ka täiendavaid tegureid, nagu väärtushinnangud või kodanikukohusetunne, ning kasutada täpsemaid osalusmõõdikuid.

Märksõnad: isiksus, nüansid, üksikväited, Suur Viisik, valimisaktiivsus, valimiskäitumine, valimisosalus, rahvus, Eesti Geenivaramu

The Role of Personality in Voter Turnout: Analysis of the Big Five and Individual Items based on Estonian Biobank data

Abstract

The aim of this study was to analyze the relationship between voter turnout and personality traits at both the Big Five and Individual Item levels, and to examine potential ethnic differences in voting behavior. The sample included 65 493 Estonian Biobank donors (95,4% Estonians, 4,6% Russians) who completed the 100NP personality questionnaire and reported on their participation in parliamentary, European Parliament, and local government elections. Multiple regression models were constructed to assess the effects of demographic factors and personality traits, separately examining the Big Five dimensions and Individual Items, on participation in different types of elections. Additionally, interaction effects between the most significant Individual Items and ethnicity were also examined. Results showed that voter turnout was primarily predicted by education, ethnicity, and gender, while personality traits had a modest effect, consistent with previous research. Individual Items, particularly within the Openness to Experience dimension, improved the models considerably. Ethnicity did not significantly influence the effect of personality on voter turnout. For a more comprehensive understanding of voting behavior, future research could consider incorporating additional factors such as values and sense of civic duty, as well as more precise participation measures.

Keywords: personality, nuances, Individual Items, Big Five, voter turnout, voting behavior, electoral participation, ethnicity, Estonian Biobank

Demokraatlikes ühiskondades on hääletamine üks peamine viis, kuidas kodanikud saavad poliitilisi protsesse kujundada. Seetõttu on valimiskäitumise uurimine muutunud üha olulisemaks nii politoloogias kui ka isiksusepsühholoogias. Järjest enam soovitakse põhjalikumalt mõista, kuidas erinevad psühholoogilised tegurid, näiteks isiksuseomadused, mõjutavad inimeste valimisvalikuid ja osalusotsuseid. (Sindermann et al., 2021). Käesoleva uurimistöö eesmärk on analüüsida, kuidas valimisaktiivsus kohalikel, riiklikel ja Euroopa Parlamendi valimistel on seotud Suure Viisiku isiksusemudeli omadustega, tuginedes Eesti Geenivaramu andmetele.

Viimase kahekümne aasta jooksul on Eesti valimisaktiivsus püsinud suhteliselt stabiilsena, esinedes vaid väiksemaid kõikumisi. Riigikogu valimistel osaleb tavaliselt natuke üle 60% valimisõiguslikest kodanikest, kohalike omavalitsuste valimistel jääb osalusprotsent umbes 55% peale. Kõige madalam osalus on Euroopa Parlamendi valimistel, kui osalusprotsent on viimase 10 aasta jooksul jäänud alla 40%. (valimised.ee, n.d.)

Kui võrrelda Eesti Riigikogu valimisosalust (63,5%) lähiriikidega, siis on Eesti osaluselt üsna sarnane Lätile (59,4%) ja Soomele (68,5%). Samas on Rootsis osalus oluliselt kõrgem (84,2%) ja Leedus märgatavalt madalam (41%). See viitab sellele, et valimisaktiivsuse mustrid ei ole väga universaalsed. (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, n.d.)

Valimiste liigitamine esimese ja teisejärgulisteks valimisteks aitab mõista erinevusi valimisaktiivsuses. Reif ja Schmitt (1980) defineerisid esimese järgu valimistena (*first-order elections*) riiklikke parlamendi- või presidendivalimisi, mille tulemus määrab, kes hakkab valitsema, s.t. teostama täidesaatvat võimu. Teisejärgulised valimised (*second-order elections*) on näiteks Euroopa Parlamendi või kohaliku tasandi valimised, millel on väiksem otsene mõju riikliku tasandi poliitikatele. Sellest tingituna osalevad valijad teise järgu valimistel vähem aktiivselt, kuna tajuvad panuseid madalamana. (Reif & Schmitt, 1980). See teoreetiline mudel on endiselt ajakohane, mida kinnitab ka näiteks Ehini ja Talvingu (2021) uuring, mis näitas, et Euroopa Parlamendi valimistel on osalusprotsent järjepidevalt madalam kui riiklikel valimistel, välja arvatud juhtudel, kus hääletamine on seadusega kohustuslik.

Demokraatia langus

Paljudes demokraatlikes riikides on täheldatud valimisosaluse pidevat väikest langust. See tendents tekitab muret demokraatliku õiguspärasuse ja kodanike esindatuse pärast. Franklin (2004) väidab, et valimiskäitumine pole mitte juhuslik otsus, vaid kujuneb inimestel püsivaks harjumuseks juba noores eas. Need, kes osalevad oma esimestel valimistel, jätkavad

hääletamist suure tõenäosusega ka hilisemas elus. Kes aga varakult valimisprotsessist kõrvale jäävad, ei pruugi kunagi aktiivset osalust omandada. Ka noorte esmakordne kogemus valimisprotsessis kujundab nende suhtumist poliitikasse kogu eluks. (Franklin, 2004)

Lisaks valimisharjumuse kujunemisele rõhutab Franklin (2004) ka valimissüsteemi struktuurseid muutusi, mis vähendavad kodanike motivatsiooni osaleda. Tänapäeva valimised on tihti vähem otsustava ja ebaselge tulemusega, mistõttu võivad valijad tajuda, et nende hääl ei oma erilist tähendust. Samuti ei suuda parteid enam piisavalt kaasahaaravalt esile tuua kodanikke otseselt puudutavaid küsimusi, mis omakorda veelgi vähendab valijate soovi aktiivselt osaleda. (Franklin, 2004)

Ka digiajastu on muutnud poliitilise osaluse mustreid, eriti noorte seas. Bennett (2012) väidab, et paljud noored eelistavad isikupärastatud poliitikat, keskendudes konkreetsetele teemadele ning vältides formaalseid organisatsioone ja ideoloogilisi vastandusi. See peegeldab laiemat nihet ühiskonnas, kus traditsiooniline parteiline kuuluvus ja kollektiivne mobiliseerumine on asendumas paindlikuma ja isiklikuma osalusviisiga. Wolfsfeld et al., (2015) uuringus leiti, et poliitiliselt aktiivsed kodanikud pole traditsioonilistest osalusvormidest loobunud, vaid on lisanud neile uusi infohankimise ja osalemise viise. Nad leidsid, et sotsiaalmeedia kasutamine poliitilise info jälgimiseks seondub kõrgema osalustasemega, kuigi mitte tingimata sügavama poliitilise teadlikkusega.

Hariduse, vanuse ja soo mõju valimisaktiivsusele

Hariduse ja poliitilise osaluse vahel esineb vastuoluline muster: üksikisiku tasandil on haritumad inimesed poliitiliselt aktiivsemad, kuid ühiskondlikul tasandil see muster ei kajastu. Vaatamata haridustaseme tõusule pärast Teist maailmasõda, ei ole valimisaktiivsus samal tõusulainel. Mitmetes lääneriikides on see hoopis langenud, eriti noorte seas. Seetõttu jääb hariduse mõju poliitilisele osalusele empiirilisel ebaselgeks ning nõuab edasist põhjalikku uurimist, et mõista selle seose keerukust ja võimalikku põhjuslikkust. (Brade & Piopiunik, 2016; Smets and Van Ham 2013)

Vanusega on valimisaktiivsus seotud kõverjooneliselt, ehk madalam noorte täiskasvanute hulgas, kõrgeim keskeas ja taas madalam vanemas eas. Noored saavutavad üldiselt kõrgema valimisaktiivsuse täiskasvanuks saades, siis kui tekivad oma kohustused, näiteks kodu ja pere. Vanemaealiste osalus aga väheneb peamiselt tervisemuredest, pensionist ja sissetuleku kahanemisest tingituna. (Smets and Van Ham 2013)

Soo puhul on pikalt eeldatud, et meeste valimisaktiivsus ületab naiste oma tänu nende ühiskondlikule positsioonile ja ressurssidele. Uuringud on aga tõestanud, et sooline lõhe

valimisaktiivsuses on järk-järgult taandunud. Kaasaegsed metaanalüüsid kinnitavad, et sugu on kaotanud oma statistilise olulisuse valimisaktiivsuse ennustajana. (Smets and Van Ham 2013)

Muutused ühiskondlikus kontekstis ja osalusmustrites tõstatavad küsimuse, kas tuleks suuremat tähelepanu pöörata individuaalsetele psühholoogilistele omadustele. Isiksuse uurimine valimisaktiivsuse kontekstis võib pakkuda täiendavat selgust osalusmustrite mõistmisel, eriti olukorras, kus traditsioonilised demograafilised tegurid osutuvad ebapiisavaks.

Suur Viisik

Psühholoogias laialdaselt tunnustatud Suure Viisiku isiksusemudel (FFM) kirjeldab isiksust viie üldise dimensiooni kaudu: neurootilisus (N), ekstravertsus (E), avatus kogemusele (O), sotsiaalsus (A) ja meelekindlus (C). Antud grupid esindavad erinevaid psühholoogilisi omadusi, näiteks ekstravertsus viitab inimese seltskondlikkusele, jutukusele ja sõbralikkusele. Dimensionaalsus aga tähistab skaalat, kus inimene antud grupis paikneb, ehk omadused nagu ekstravertsus või neurootilisus ei ole inimestel lihtsalt olemas või puuduvad, vaid esinevad erineval määral. (McCrae & Costa, 1987)

Kaasaegses isiksusepsühholoogias on klassikalisele Suure Viisiku mudelile lisandunud nüansikeskne lähenemine, mis uurib lisaks põhidimensioonidele ka kitsamaid aladimensioone ja üksikküsimuste tasandit. Nüansid moodustavad isiksuseomaduste hierarhia madalaima taseme. (Condon et al., 2021). Detailsem käsitus annab võimaluse paremaks käitumismustrite ennustamiseks ja kirjeldamiseks (Revelle, 2024) ning on võib olla kasulik näiteks valimiskäitumise uurimisel, kus üldised isiksuseomadused võivad varjata spetsiifilisemaid tegureid, mis mõjutavad inimese otsust valimistel osaleda.

Isiksus ja valimisaktiivsus

Isiksuseomaduste ja poliitilise osaluse seos on teadlastele juba pikemat aega huvi pakkunud, kuid tulemused on sageli vastuolulised. Üks olulisemaid dimensioone, mis on uuringutest välja tulnud, on avatus kogemusele. On leitud, et kõrgema avatusega inimesed tunnevad suuremat huvi poliitika vastu, omavad rohkem poliitilisi teadmisi ja puutuvad sagedamini kokku poliitilise informatsiooniga, mis suurendab tõenäosust valimistel osaleda (Mondak & Halperin, 2008). Lisaks on avatus kogemusele seotud ideoloogilise liberalismiga (Mondak & Halperin, 2008; Gerber et al., 2011). Turska-Kawa (2013) toob välja, et kõrge avatusega valijad on paindlikud ja vastuvõtlikud uutele ideedele, mis võivad aga muuta nende

poliitilised valikud ebastabiilsemaks. Siiski ei ole tulemused üheselt selged. Gerber et al. (2011) leidsid, et avatuse seos osalusaktiivsusega on vastuoluline, samas kui Mondak et al. (2010) näitasid, et see just suurendab osalemise tõenäosust. Furnham & Cheng (2019) järeldasid, et Suure Viisiku omaduste ja valimisosaluse vahelised seosed on üldiselt tagasihoidlikud ja seletavad umbes 5% variatsioonist, on avatus kogemusele kõige tugevam positiivne ennustaja.

Ekstravertsust on tihedalt seostatud just poliitilise osaluse sotsiaalse küljega. Ekstravertsemad inimesed osalevad tõenäolisemalt suhtlemist ja koostööd eeldavates poliitilistes tegevustes, nagu kampaaniates, koosolekutel ja meelevaldustel (Gerber et al., 2011; Johann et al., 2020). Furnham & Cheng (2019) leidsid, et ekstravertsus ennustab hästi poliitilist huvi, kuid selle seos valimisosalusega on nõrgem.

Meelekindlus on osutunud oluliseks kontekstitundlikuks teguriks. Meelekindlad inimesed osalevad valimistel siis, kui peavad seda oluliseks, kuid kui valimisi nähakse ebaolulisena, suunavad nad oma tähelepanu mujale (Mondak et al., 2010).

Neurootilisuse seos valimisaktiivsusega on üldiselt nõrk. Furnham & Cheng (2019) leidsid, et emotsionaalne stabiilsus (neurootilisuse vastand) ennustab valimisosaluse suurenemist, mis viitab, et kõrgem neurootilisus võib osalemist vähendada. Turska-Kawa (2013) tulemused kinnitavad seda, näidates madalamat osalust neurootiliste inimeste seas. Sotsiaalsus on pigem seotud poliitilise huviga, kuid mõju on tagasihoidlik. Furnham & Cheng (2019) leidsid, et kõrgema sotsiaalsusega inimesed tunnevad veidi rohkem huvi poliitika vastu, kuid selle mõju hääletamisele on minimaalne.

Erinevused uuringute tulemustes võivad olla tingitud isiksuse mõõtevahendite erinevusest, sest lühikesed ja pikemad skaalad annavad erinevaid tulemusi poliitiliste seoste hindamisel (Gerber et al., 2011). Lisaks raskendavad tulemuste võrdlemist valimite suuruse ja koosseisu erinevused (Furnham & Cheng, 2019).

Eesti kontekstis saab vaadata eraldi ka elektroonilist hääletamist, sest näiteks 2023. aasta Riigikogu valimistel anti esmakordselt üle poolte häältest elektrooniliselt (valimised.ee, n.d.). Sindermann et al., (2022) uuringust selgus, et selline osalusviis on eelistatud just nooremate, haritumate ning paremate digioskustega isikute seas. Lisaks on leitud, et isiksuseomadusest sotsiaalsus võib olla positiivselt seotud usaldusega e-hääletamise vastu, mis omakorda soodustab interneti teel hääletamist (Sindermann et al., 2022).

Uuringud Saksamaal (Sindermann et al., 2021; Johann et al., 2020) näitavad, et Suure Viisiku isiksuseomadused üksi ennustavad poliitilist osalust väga nõrgalt. Olulisemad tegurid on kodanikukohusetunne, poliitiline huvi ja teadmised. Seega isiksuseomadused võivad

mõjutada osalemisviisi, kuid ei ole piisavad, et täielikult ennustada, kas inimene valimistel osaleb või mitte.

Hääletamisõigus

Hääletamisõigus Eestis on seadusega määratletud vastavalt valimiste tasandile. Riigikogu valimistel saavad osaleda üksnes Eesti kodanikud; EP valimistel on valimisõigus kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikel. Andmete kogumise ajal laienes kohalike omavalitsuse volikogude valimistel hääletusõigus ka alalise elamisõiguse või pikaajalise elamisloaga kolmandate riikide kodanikele, kelle elukoht on rahvastikuregistris registreeritud. (RKVS §4; EPVS §4; KOVVS §5)

Rahvus ja valimisaktiivsus

Eesti suurim rahvusvähemus on vene rahvusest elanikkond, kes moodustab ligikaudu veerandi riigi kogurahvastikust (Statistikaamet, n.d). Nende osalemist poliitilistes protsessides, sealhulgas valimistel, on sageli seostatud arusaamadega poliitilisest lojaalsusest või seotusest Venemaaga. Kuid uuringud on siiski näidanud, et enamik vene rahvusest elanikke ei tunne tugevat poliitilist ega emotsionaalset seotust Venemaaga, ning levinud arusaam neist kui poliitiliselt ühtselt tegutsevast grupist ei pea paika. (Coolican, 2021). Keskendudes üldiselt vähemusrahvaste valimisaktiivsusele on leitud, et postkommunistlikes Euroopa riikides on etniliste vähemuste valimisosalus madalam kui enamusrühmadel. Samas poliitilise osaluse motiivide osas ei ole leitud olulisi erinevusi. (Krajnc et al., 2012).

2021. aasta rahvaloenduse andmete põhjal moodustavad välispäritolu inimesed 27,5% kogu Eesti rahvastikust. Kuigi 47% neist omab Eesti kodakondsust, tähendab see, et enam kui pooled välispäritolu elanikest ei ole Eesti kodanikud. Arvestades, et 73,4% välispäritolu rahvastikust on vene juurtega, saab järeldada, et märkimisväärne osa Eestis elavatest venelastest jääb ilma Eesti kodakondsusest. Välispäritolu elanike seas 39,8% omavad Vene kodakondsust, ning määramata kodakondsusega on 32,7% kõigist välispäritolu inimestest. Need rühmad ei saa hääletada Riigikogu ega Euroopa Parlamendi valimistel. (Statistikaamet, n.d)

Käesoleva uurimistöö raames tehti lisaanalüüsid, et vaadata, kas isikuseomaduste mõju valimistel osalemisele võib varieeruda ka rahvuse lõikes.

Uurimisküsimused

Seniste teoreetiliste käsitluste valguses on oluline uurida valimisaktiivsuse ja isiksuse seoseid mitte ainult laiapõhjaliste isiksusejoonte, vaid ka kitsamate isiksuse nüansside tasemel. Käesoleva uurimistöö eesmärk on analüüsida valimisaktiivsuse seost nii Suure Viisiku kui üksikväidete tasandil, et selgitada, kuidas valimiskäitumine ja isiksus on omavahel seotud. Samuti soovin analüüsida, kas rahvuste lõikes võib esineda erinevusi isiksuse mõjus valimisosalusele. Uurimistöö keskendub sellele, kas inimene osaleb valimistel või mitte ja ei käsitle eraldi valijate poliitilisi eelistusi ega erakondlikku valikut.

Otsin vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on Suure Viisiku dimensioonide mõju valimisosalusele riiklikel, Euroopa Parlamendi ja kohalikel valimistel, arvestades demograafiliste mõjudega?
2. Millised isiksuseküsimustiku üksikväärted ennustavad valimisosalust kõige tugevamalt erinevate valimiste puhul, arvestades demograafiliste mõjudega?
3. Kas rahvus (eesti või vene) muudab olulisemate isikuseväidete mõju valimisosalusele?

Meetod

Eesti Geenivaramu

Eesti Geenivaramu on rahvastikupõhine biopank, mille andmekogusse kuulub üle 212 000 täiskasvanud Eesti elaniku andmed. See moodustab umbes viiendiku Eesti täiskasvanud elanikkonnast. Geenivaramu peamine eesmärk on uurida haiguste riskitegureid, et kasutada neid teadmisi rahvatervise parandamiseks ning haiguste ennetamiseks. 2021. aasta novembrist kuni 2022. aprillini viidi geenidoonorite seas läbi isiksuseuring, milleks kasutati 100NP testi. See test on spetsiaalselt välja töötatud isiksuse mitmekülgsuseks hindamiseks. Uuringutse saadeti e-posti teel kõigile andmebaasis olevatele isikutele, lisaks reklaamiti uuringut erinevatel meediaplatformidel. Uuringus osalemine oli vabatahtlikkuse alusel, ning osalejad tasu ei saanud. Küll aga said nad ülevaate oma isiksuseomadustest Suure Viisiku baasil. (Arumäe et al, 2025)

Valim

Valim moodustati Eesti Geenivaramu isiksusetesti andmekogu geenidoonoritest, kes olid täitnud geenivaramu 100NP testi ja vastanud lisaküsimusele, mis puudutas valimisaktiivsust. Valimist eemaldati vastajad, kes keeldusid vastamast enam kui kolmele

isiklikule küsimusele. Välistamine oli vajalik, kuna valimisaktiivsuse küsimuse struktuur ei võimaldanud eristada teadlikku valimistel mitteosalemist muudest vastamata jätmise põhjustest. Samuti jäid analüüsi ainult eesti ja vene rahvusest inimesed. Lõplik valim koosnes $N = 65\,493$ inimesest, kellest 71,1% (46 550) olid naised ja 28,9% (18 943) mehed. Vanusevahemik oli 17 – 99 ja valimi keskmine vanus 47,1. Vastanutest olid 95,4% (62 488) eestlased ja 4,6% (3 005) venelased.

Kõigilt osalejatelt saadi informeeritud nõusolek ning neil oli võimalus uuringus osalemine igal hetkel katkestada. Andmeid analüüsiti ja säilitati anonüümselt nii, et neid ei ole võimalik konkreetse isikuga seostada. Käesoleva uurimistöö autor sai kooskõlastuse nr 6-3/GI/5470 alusel Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteelt heakskiidu neid andmeid analüüsida.

Mõõtevahendid

Isiksuse mõõtmiseks oli kasutusel Eesti Geenivaramu isiksuseuuringu test 100NP (*100 Nuances of Personality*). 100NP eesmärgiks on luua piisavalt hea ja unikaalseid elemente sisaldav kogum, mis mõõdaks lisaks Suure Viisiku dimensioonidele ka nende kitsamaid isiksuse nüansse (Henry & Mõttus, 2026). See koosneb 198 esitatud väitest, millele saab Likerti 6-pallilisel skaalal vastuseid anda. Number 1 tähistab “täiesti vale” ja number 6 “täiesti õige”. Testis 21 väidet ei ole liigitatud Suure Viisiku alla, ning kuuluvad kategooriasse “Muu”. (Vainik et al, 2022). 100NP on loodud alt-üles (*bottom-up*) põhimõttel, mis tähendab, et isiksust vaadatakse pigem spetsiifiliste käitumismustrite ja igapäevaste harjumuste tasandil, kui üldiste Suure Viisiku dimensioonide kaudu. Selle meetodiga saab vaadata, kuidas mikrotasandi erinevused moodustavad suuremaid isiksuseomadusi, võimaldades täpsemat ja nüansirohkemat arusaama inimese isiksuse tegelikust struktuurist. (Condon et al, 2021). 100NP testi kordustesti usaldusväärsus on kõrge (mediaan $r = 0.69$), mis näitab, et ka väga spetsiifilisi isiksusenüansse saab hinnata täpselt ja stabiilselt ainult üksikute väidete abil (Henry & Mõttus, 2026).

Lisaks isiksusetestile oli võimalus ka vastata lisaküsimustele, millest üks puudutas valimisaktiivsust. Esitati küsimus: “Kas käite tavaliselt valimas järgmistel valimistel? (valida võib mitu varianti)”. Valikvastustena olid pakutud “Riigikogu valimised”, “Kohaliku omavalitsuse valimised” ja “Euroopa Parlamendi valimised”. (Vainik et al, 2022)

Huvitava kõrvalekaldega ilmnes, et kuigi 100NP küsimustikku oli võimalik täita nii eesti kui vene keeles, valis 25,65% vene emakeelega vastajatest siiski eestikeelse versiooni.

See viitab sellele, et märkimisväärne osa vene emakeelega osalejatest eelistab või suudab teha psühhomeetrilisi teste eesti keeles.

Andmeanalüüsid

Andmeanalüüsid viisin läbi Jamovi keskkonnas (versioon 2.6) ja LibreOffice programmis (versioon 7.1.8.1) SAPU keskkonnas. Analüüs keskendus kolme tüüpi valimistele: Riigikogu valimised, Euroopa Parlamendi valimised ja kohalike omavalitsuste valimised. Enne analüüsi teostamist filtreerisin algandmestiku. Kahjuks ei olnud küsimustikus võimalik eristada kodanikke mittekodanikest, kes tegelikult valimistel osaleda ei saa. Seejärel kasutasin binomiaalset logistilise regressiooni analüüsi, mis võimaldab hinnata erinevate tegurite mõju valimistel osalemise tõenäosusele. Analüüs viidi läbi kolmes etapis.

Esimeses etapis koostas kolm eraldi mitmikregressioonimudelit, kus sõltuvaks muutujaks oli osalus valimistel (iga valimine eraldi). Ennustajatena kasutasin Suure viisiku isiksuse dimensioone (neurootilisus, ekstravertsus, avatus kogemusele, sotsiaalsus ja meelekindlus) koos demograafiliste näitajatega. Kõigepealt lisasin mudelisse ainult demograafilised andmed, et hinnata nende mõju. Seejärel lisasin ka Suure Viisiku dimensioonid, et kontrollida, kas need parandavad mudeli selgitusvõimet demograafiliste tegurite kõrval. Tulemused vormistasin ühistabelisse, mis võimaldas võrrelda dimensioonide mõju erinevate valimiste puhul.

Teises etapis koostas samuti kolm eraldi mudelit, kuid ennustajateks lisasin kõik isiksuse üksikväited ning demograafilised näitajad (sugu, vanus, haridusaastad ja rahvus). Alguses lisasin mudelisse ainult demograafilised andmed, ning hiljem ka üksikväited. Mudelite tulemused filtreerisin statistilise olulisuse ($p < 0,001$) ja šansside suhte (OR) alusel, jättes alles ainult need tegurid, mille OR väärtus erines neutraalsest väärtusest ($OR = 1$), täpsemalt $OR > 1,05$ või $OR < 0,95$. Tulemused järjestasin OR väärtuse järgi ning tegin koondtabeli kõigi kolme valimistüübi kõige tugevama mõjuga muutujatest.

Kolmandas etapis uurisin rahvuse interaktsiooni nende üksikväidetega, mis osutusid oluliseks kõigis kolmes valimistüübis. Interaktsioonide tulemused vormistasin samuti ühisesse tabelisse.

Eetika

Uurimistöö on osa suuremast Eesti Geenivaramu projektist “Geneetilise varieeruvuse mõju hindamine inimese isiksusele”, mille läbiviimiseks on 20.05.2025 taotletud eetikaluba

1.1-12/626 Eesti bioetika ja inimuuringute nõukogult. Eesti Geenivaramu tegutseb lähtudes Inimgeeniuringute seadusest, millega on paika pandud muuhulgas nii geenidoonorite õigused kui ka andmekaitse põhimõtted. Kui geenidoonor ühineb Geenivaramuga, siis allkirjastab ta laia nõusoleku. Selle järgi lubab enda kohta kogutud andmeid siduda teiste andmebaasidega ning kasutada neid erinevates teadusuuringutes. Andmed säilitatakse Eesti Geenivaramu serverites, millele on ligipääs vaid autoriseeritud isikutel. Uurimistöö autoriga sõlmiti konfidentsiaalsusleping, mille järgselt võimaldati vaid uurimistöö eesmärgi saavutamiseks seotud pseudonümiseeritud kujul andmetele ligipääs turvalises TÜ teadusarvutuste keskuse serveris väljastusloa nr 3-10/GI/11571 alusel. Isikuandmeid uurijatele ei väljastata ning ühtegi konkreetset isikut ei ole võimalik kasutatud andmetega seostada.

Tulemused

Tabelis 1 on näidatud, et Suure Viisiku lisamine demograafilistele teguritele parandas mudeli sobivust statistiliselt oluliselt ($p < .001$), kuid selgitusvõime (R^2N) suurenemine oli minimaalne (umbes 1%). Üksikväidete lisamine aga parandas suuremal määral mudeli selgitusvõimet kõigi erinevate valimiste puhul.

Tabel 1

Mudelite seletusvõime

Valimised	R^2N % (ainult demograafia)	R^2N % (demograafia + Suur Viisik)	R^2N % (demograafia + väited)
Riiklikud	13	14	25
EP	14	15	27
Kohalikud	2	3	7

Märkused. EP - Euroopa Parlament. Kõik mudelivõrdlused demograafia ja demograafia+isiksuse vahel olid statistiliselt olulised ($p < .001$).

Suur viisik

Haridusaastatel oli kõigis mudelites statistiliselt oluline positiivne mõju, olles tugevaim riiklikel valimistel (vt Tabel 2). Rahvus ja sugu mõjutasid riiklikke ja Euroopa

Parlamendi valimisi tugevalt, kuid kohalikel valimistel jäi nende mõju nõrgaks. Isiksuse dimensioonidest oli kõige tugevam positiivne ennustaja avatus kogemusele riiklikel ja Euroopa Parlamendi valimistel. Kõige rohkem negatiivselt ennustasid neurootilisus ja meelekindlus.

Tabel 2

Suure viisiku ja demograafiliste tegurite mõju valimisosalusele

Muutuja	Riiklikud valimised OR	Euroopa Parlamendi valimised OR	Kohalikul valimised OR
Haridusaastad	1.30	1.24	1.15
Sugu (Naine-Mees)	0.44	0.54	0.81
Rahvus (Venelane-Eestlane)	0.19	0.29	0.81
Vanus	1.02	1.03	1.03
Vanus ²	1.0	1.0	1.0
Neurootilisus	0.94	0.94	0.94
Ekstravertsus	0.96	1.00	1.07
Avatus kogemusele	1.24	1.20	1.01
Sotsiaalsus	0.98	0.99	1.10
Meelekindlus	0.91	0.94	0.98

Märkused. Paksema kirjaga väärtused tähistavad statistiliselt olulisi ($p < .001$) tulemusi. Sugu (1= naine, 0 = mees). Rahvus (1 = eestlane, 0 = venelane).

Üksikväited

Haridusaastad avaldasid kõigil valimistel positiivset mõju osalemise tõenäosusele, olles kõige tugevam riiklikel valimistel (vt Tabel 3). Naissugu vähendas osalemise tõenäosust nii riiklikel kui Euroopa Parlamendi valimistel, kuid kohalikel valimistel mõju ei olnud statistiliselt oluline. Samuti vene rahvus oli tugev negatiivne tegur riiklikel ja Euroopa

Parlamendi valimistel, kohalikel valimistel mõju puudus. Vanusel ei esinenud üheski valimistüübis erilist mõju.

Isiksuse üksikväidetest oli riiklike valimiste puhul kõige tugevama positiivse mõjuga väide „Mulle meeldib poliitika üle arutleda”, millele järgnes „Toetan liberaalset maailmavaadet”. Kõige tugevamad negatiivsed seosed ilmsesid väidetel "Saan teiste tunnetest hästi aru", "Olen spirituaalne inimene" ja "Armastan põnevust". Üldiselt olid mõju suurused pigem tagasihoidlikud.

Tabel 3

Kõige tugevama mõjuga isiksuse üksikväited ja demograafilised tegurid ($p < .001$)

Muutuja	Riiklikud valimised OR	Euroopa Parlamendi valimised OR	Kohalikul valimised OR
Haridusaastad	1.18	1.15	1.09
Sugu (Naine-Mees)	0.54	0.61	-
Rahvus (Venelane-Eestlane)	0.23	0.34	1.0
Vanus	1.05	1.06	1.03
Vanus ²	1.0	-	1.0
Isiksuseväited			
O10 Mulle meeldib poliitika üle arutleda	1.41	1.39	1.15
O03 Toetan liberaalset maailmavaadet	1.16	1.19	1.10
C39 Olen väga lojaalne inimene	1.16	1.08	-
A02 Usaldan teisi	1.10	1.11	1.08
A49R Mulle meeldib väga, kui mind tunnustatakse	1.10	1.06	-
O15 Pean kunsti oluliseks	1.09	1.09	-
A56 Mulle meeldib olla osa meeskonnast	-	-	1.09
C10R Mu tuba on sassis	1.08	1.07	-

N52 Elu on minu vastu väga lahke olnud	1.08	1.07	-
C03 Teen asju loogilises järjekorras	1.07	-	1.09
O19 Mul on rikas sõnavara	-	1.05	1.08
E26 Mul on tihti lõbus	-	1.07	-
C02 Olen alati ettevalmistunud	-	1.07	-
Ot09R Usun, et kõike saab teaduslikult seletada	1.06	1.10	1.10
E09 Võtan asjade juhtimise enda kanda	1.06	-	-
A10R Kasutan edu saavutamiseks meelitusi	-	1.06	-
C31 Mu tähelepanu on lihtne kõrvale juhtida	-	1.06	-
O09R Väldin filosoofilisi arutelusid	-	1.06	-
O13 Mind huvitab teadus	1.06	-	1.06
O27 Mulle meeldib uusi kohti külastada	-	1.05	-
O20 Mulle meeldib keerulisi probleeme lahendada	-	1.05	-
O14R Mulle ei meeldi luule	-	-	0.95
N42 Muretsen palju oma välimuse pärast	0.95	-	-
O16 Muusika haarab mind endasse	-	0.95	-
A44R Arvan, et peame kurjategijaid karmilt karistama	0.94	0.95	-
N28 Uued olukorrad tekitavad minus ärevust	-	0.95	-
N24 Olen tuleviku osas pessimistlik	0.94	0.94	-
E24R Mul on tihti igav	-	0.94	0.94
C20 Olen tavaliselt kannatlik inimene	0.94	-	-
E08 Leian kergesti sõpru	0.93	-	-
A25 Mulle meeldib väga teisi aidata	0.93	-	-
C32R Unustan tihti asju ära	-	0.93	-
C33 Töötan, kuni tulemus on täiuslik	-	0.93	-

C41 Usun, pere tuleb kõigest muust ettepoole seada	0.92	0.95	-
C14 Hakkan kohe pihta, kui on vaja midagi ära teha	0.92	-	-
O18 Pean saama end loominguliselt väljendada	0.91	0.91	-
O40 Arvan, et kõik inimesed peaksid saama kaasa rääkida	0.91	0.92	-
E21 Armastan põnevust	0.9	0.89	-
Ot08 Olen spirituaalne inimene	0.89	0.94	-
A27 Saan teiste tunnetest hästi aru	-	0.94	0.89

Märkused. O - avatus kogemusele, A - sotsiaalsus, C - meelekindlus, E - ekstravertsus, N - neurootilisus, Ot - muu. Sugu (1= naine, 0 = mees). Rahvus (1 = eestlane, 0 = venelane).

Rahvuse interaktsioonid

Isiksuseväidete mõju osalemise tõenäosusele rahvuse interaktsiooni lõikes oli üldiselt tagasihoidlik (vt Tabel 4). Enamik interaktsioone ei osutunud statistiliselt oluliseks, kuid mõnel juhul ilmnis selge negatiivne seos. Suurim erisus ilmnis väitel O10 („Mulle meeldib poliitika üle arutleda”), kus vene rahvusest vastajate osalemise tõenäosus vähenes riiklikel ja Euroopa Parlamendi valimistel, samas kohalikel valimistel mõju ei ilmnenu. Samas tuleb silmas pidada, et siin kogu mudelis on venelaste osalus statistiliselt mitte eristatav eestlaste omast ja hinnangud on teistsugused kui eelmistes mudelites. Üks võimalik tõlgendus võib olla, et poliitikahuvi on see kitsam tegur, mis venelaste ja eestlaste valimisaktiivsuse erinevust seletab. Ülejäänud väidete interaktsioonid (nt A02, O3, O09) ei olnud statistiliselt olulised.

Tabel 4

Üksikväidete interaktsioonid rahvusega valimisosaluses

Väide*Rahvus	Riiklikud valimised OR	Euroopa Parlamendi valimised OR	Kohalikul valimised OR
--------------	------------------------------	--	------------------------------

Haridusaastad	1.27	1.22	1.12
Sugu (Naine-Mees)	0.50	0.63	0.96
Rahvus (Venelane-Eestlane)	1.14	1.10	2.35
Vanus	1.04	1.06	1.05
Vanus ²	1.0	1.0	1.0
<hr/>			
O10 Mulle meeldib poliitika üle arutleda	1.49	1.40	1.13
O10*rahvus	0.74	0.88	0.99
O3 Toetan liberaalset maailmavaadet	1.27	1.24	1.12
O03*rahvus	0.92	0.96	0.96
Ot09 Usun, et kõike saab teaduslikult seletada	1.09	1.14	1.10
Ot09*rahvus	0.93	0.94	0.96
A02 Usaldan teisi	1.13	1.12	1.18
A02*rahvus	0.96	0.93	0.86

Märkus. Paksema kirjaga väärtused tähistavad statistiliselt olulisi ($p < .001$) tulemusi. Sugu (1 = naine, 0 = mees). Rahvus (1 = eestlane, 0 = venelane).

Arutelu

Käesoleva uurimistöö peamine eesmärk oli analüüsida isiksuseomaduste seost valimisaktiivsusega üksikküsimuste tasemel, et teada saada, kas ja millisel määral valimiskäitumine ja isiksus on omavahel seotud. Samuti uurisin Suure Viisiku üldiseid dimensioone ja demograafilisi muutujaid. Lisaks sain tänu andmestiku mitmekesisusele analüüsida ka seda, kas rahvuste lõikes esineb erinevusi isiksuseomaduste mõjul valimiskäitumisele.

Analüüsi tulemused näitavad, et kuigi mitmed taustamuutujad ja isiksuseomadused on statistiliselt olulised hääletamiskäitumise ennustajad, on nende praktiline mõju väiksem. Demograafilisi muutujaid sisaldavad mudelid selgitavad riiklike ja Euroopa Parlamendi valimiste hääletamist ligikaudu 13–14%, kuid kohalikel valimistel vaid 2%. Suure Viisiku dimensioonide lisamine suurendab mudeli seletusvõimet 1% võrra kõigi valimiste puhul, mis

on kooskõlas varasemate töödega, et isiksuse mõju poliitilisele osalusele on tagasihoidlik (Furnham & Cheng, 2019). Samas kui lisada mudelisse demograafilised muutujad ja üksikväited, paraneb mudeli seletusvõime märkimisväärselt. Riiklike valimiste puhul tõuseb 11%, Euroopa Parlamendi 12% ja kohalikel 4%. See näitab, et üksikväited on informatiivsemad kui üldised isiksuse skoorid.

Haridus osutus kõigis valimistes kõige järjekindlamaks ennustajaks: kõrgem haridustase oli seotud suurema tõenäosusega osaleda nii riiklike, Euroopa Parlamendi kui ka kohalike valimiste korral. Seda tulemust kinnitab ka varasem kirjandus, mille kohaselt haritumad inimesed on tõenäolisemalt poliitiliselt aktiivsemad (Smets & Van Ham, 2013).

Sugu osutus oluliseks riiklike ja Euroopa Parlamendi valimiste puhul, kus naised osalesid meestest oluliselt harvem. Kohalikel valimistel seda erinevust nii tugevalt ei ilmnenud. Üldiselt ei ole Eesti ametlik statistika selliseid soolisi erinevusi esile toonud, kui üldse, siis osaleb ametliku statistika järgi naisi rohkem (valimised.ee, n.d.). See võib olla viide valimi kaldele. Valimis oli naisi oluliselt rohkem kui mehi, ning on ka võimalus, et meeste puhul osalesid küsimustiku vastamisel ainult ühiskondlikult aktiivsemad isikud. See võib oluliselt mõjutada tegelikku osalusmustrit. Vabatahtlikel osalejatel põhinevatel biopankadel üle maailma on probleemiks see, et seal osalevad erineva psühholoogilise profiiliga naised ja mehed (Pirastu et al., 2021).

Vene rahvusesse kuulumine oli riiklike ja Euroopa valimiste puhul tugev negatiivne ennustaja, kuid kohalikel valimistel nõrgem. See vastab varasematele leidudele etniliste vähemuste madalamast valimisosalusest postkommunistlikes Euroopa riikides (Krajnc et al., 2012). Vanuse mõju oli positiivne, kuid tagasihoidlik, ning vanus² ei osutunud oluliseks, mis tähendab, et tulemused ei kinnitanud varasematest uuringutes leitud kõverjoonelist mustrit (Smets & Van Ham, 2013). See võib olla seotud sellega, et valim oli vanuseliselt koondunud keskealiste vastajate ümber.

Esimene uurimisküsimus oli Suure Viisiku dimensioonide mõju kohta. Isiksuseomadustest avaldasid kõige järjekindlamat mõju avatus kogemustele ja neurootilisus. Avatus kogemusele oli seotud suurema tõenäosusega osaleda riiklike ja Euroopa Parlamendi valimistel. See on kooskõlas varasemate uuringutega, mis on leidnud, et avatus on seotud poliitilise huviga ja osalemise tõenäosusega (Mondak & Halperin, 2008; Furnham & Cheng, 2019). Neurootilisus seevastu oli seotud väiksema osalusaktiivsusega igat tüüpi valimiste puhul, mis läheb samuti kokku varasemate uuringutega, mille järgi kõrgem ärevus ja emotsionaalne ebastabiilsus võivad vähendada valmisolekut osaleda poliitilistes protsessides (Furnham & Cheng, 2019; Turska-Kawa, 2013). Ka vähendas valimisaktiivsust riiklikel ja

Euroopa Parlamendi valimistel meelekindlus. Ülejäänud Suure Viisiku dimensioonid ei näidanud järjekindlat seost valimisosalusega, mis viitab sellele, et nende mõju on rohkem piiratud võrreldes teiste dimensioonidega.

Teine uurimisküsimus keskendus sellele, millised üksikväited ennustavad valimisosalust kõige tugevamalt. Analüüs hõlmas väiteid, mis osutusid statistiliselt oluliseks vastavalt rakendatud filtrile. Kokku oli olulisi väiteid 40, millest kõige rohkem esindatud oli avatus kogemusele (O; 12 väidet), millele järgnes meelekindlus (C; 10 väidet). Sotsiaalsus (A; 7 väidet) ja ekstravertsus (E; 5 väidet) olid mõõdukalt esindatud, samas kui neurootilisus (N; 4 väidet) jäi kõige vähem esindatuks. Samuti osutusid statistiliselt oluliseks kaks "Muu" kategooria väidet. Selline jaotus on kooskõlas varasemate uuringutega, mille kohaselt on avatus kogemusele Suure Viisiku omadustest kõige järjekindlamalt seotud poliitilise osalusega, samas kui teiste omaduste mõju on nõrgem (Mondak & Halperin, 2008; Furnham & Cheng, 2019).

Kõige tugevamad positiivsed seosed valimisosalusega ilmnesid samuti avatus kogemusele dimensioonis. Tugevaim positiivne ennustaja oli väide „Mulle meeldib poliitika üle arutleda“, millele järgnes väide „Toetan liberaalset maailmavaadet“. Need tulemused lähevad kokku varasemate leidudega, mille järgi kõrgema avatusega inimesed tunnevad suuremat huvi poliitika vastu ning kalduvad rohkem liberalismi poole (Mondak & Halperin, 2008; Gerber et al., 2011). Intellektuaalse avatusega seotud väited, nagu „Mind huvitab teadus“ ja „Mulle meeldib keerulisi probleeme lahendada“, suurendasid samuti osalust. Negatiivse suunaga avatuse väideteks osutusid näiteks „Mulle ei meeldi luule“, „Pean saama end loominguliselt väljendada“ ja „Arvan, et kõik inimesed peaksid saama kaasa rääkida“. Need väited olid seotud madalama osalustõenäosusega, viidates sellele, et mitte kõik avatuse väited ei toimi osalemist soodustavalt, ning mõju sõltub konkreetse omaduse sisust.

Meelekindluse väited näitasid mõõdukaid seoseid. Positiivselt olid seotud kohusetundlikkust ja organiseeritust kajastavad väited, nagu „Olen väga lojaalne inimene“, „Teen asju loogilises järjekorras“, ning „Olen alati ettevalmistunud“. Samas ilmnesid mitmed negatiivsed seosed, näiteks „Usun, pere tuleb kõigest muust ettepoole seada“ ja „Hakkan kohe pihta, kui on vaja midagi ära teha“, mis viitab, et mingid väärtused ei pruugi soodustada poliitilist osalust.

Ekstravertsuse mõju osutus ebahütlaseks. Väide „Võtan asjade juhtimise enda kanda“ suurendas osalustõenäosust riiklikel valimistel, samas kui „Armastan põnevust“ oli negatiivselt seotud. Sotsiaalsuse puhul ilmnesid samuti seosed mõlemas suunas. Näiteks „Usaldan teisi“ ja „Mulle meeldib olla osa meeskonnast“ suurendasid osalustõenäosust aga

väited nagu „Mulle meeldib väga teisi aidata“ ja „Saan teiste tunnetest hästi aru“ vähendasid tõenäosust. Neurootilisuse väited olid pigem seotud madalama osalustõenäosusega. Näiteks väited „Uued olukorrad tekitavad minus ärevust“ ja „Olen tuleviku osas pessimistlik“ vähendasid osaluse tõenäosust. Seega võib järeldada, et neurootilisus pigem ei soodusta valimisaktiivsust, mis on ka kooskõlas varasemate uuringutega (Turska-Kawa 2013; Furnham & Cheng 2019).

Kõige tugevamad negatiivsed seosed olid väidetel „Saan teiste tunnetest hästi aru“ (sotsiaalsus), „Olen spirituaalne inimene“ (muu) ja „Armastan põnevust“ (ekstravertsus), mis viitab, et need omadused pigem ei toeta valimisosalust.

Kolmas uurimisküsimus käsitles rahvuse interaktsiooni mõju olulisematele isikuseväidetele. Interaktsioonimudel is rahvuse mõju ei olnud statistiliselt oluline, mis võib tuleneda sellest, et tegelikult ei ole eestlaste ja venelaste osalemisel suurt vahet või, et valimis oli esindatud piiratud arv venelasi. Küll aga ilmnes interaktsioonanalüüsis oluline erinevus väites „Mulle meeldib poliitika üle arutleda“, mis üksikväitena suurendas valimisosalust nii riiklikel kui Euroopa Parlamendi valimistel, kuid rahvuse interaktsiooni arvestades vähendas see vene rahvusest vastajate puhul märkimisväärselt nende valimisosaluse tõenäosust, kohalikul tasandil sellist erinevust ei ilmnenu. Võimalik selgitus on, et poliitilised arutelud toimuvad pigem oma kogukonnas, kuid ei suurenda motivatsiooni osaleda riiklikul tasandil. Ülejäänud isikuseväidete interaktsioonid rahvusega ei osutunud statistiliselt oluliseks, kuigi tulemused viitasid sarnasele suundumusele, et vene rahvusest vastajate puhul kaldus osalemise tõenäosus vähenema.

Piirangud

Kuigi Eesti Geenivaramu andmed võimaldavad suuremahulist ja üksikasjalikku analüüsi isiksuse ja valimisaktiivsuse seoste kohta, peab tulemuste tõlgendamisel arvestama mitmete piirangutega. Esiteks ei võimaldanud kasutatud küsimustik eristada vastajaid, kes otsustasid teadlikult valimistel mitte osaleda, nendest, kes ei osalenud muudel põhjustel või ei mäletanud oma osalust täpselt. Küsimustikus puudus vastusevariant „ei osale“, mis võib viidata mõõtmisveale kõigi valimiste puhul, eriti kohalike valimiste puhul. See võib selgitada, miks kohalikel valimistel osalemine on palju madalama seletusprotsendiga võrreldes teiste valimistega. Teiseks ei sisaldanud andmestik infot vastajate kodakondsuse ega tegeliku valimisõiguse kohta, ehk puudus variant „ei oma valimisõigust“. Seetõttu on võimalik, et osa vastanutest hindasid oma osalust valimistel, millel neil ei olnud õigust osaleda, mis võib samuti mõjutada tulemuste täpsust ja tõlgendatavust. Tulemusi võis mõjutada ka küsitluse

ajastus, kuna andmed koguti vahetult pärast kohalike valimisi. See võis suurendada kohalike valimiste osaluse paremat meenutamist ning seletada teistest valimistest erinevaid tulemusi.

Järelduste üldistatavust piirab ka valimi kallutatus. Valimis oli rohkem naisi kui mehi ning vähem nii nooremaid kui eakamaid vastajaid. See võib osaliselt selgitada, miks vanuse mõju osutus tagasihoidlikuks ning miks ilmnis sooline erinevus, mida Eesti ametlik valimisstatistika ei kinnita. Seetõttu ei saa käesoleva uuringu tulemusi käsitleda esindusliku hinnanguna Eesti elanikkonna valimiskäitumisele, vaid pigem valimi-spetsiifiliste seostena.

Edasine suund

Edasistes uuringutes võiks kasutada täpsemaid valimisosaluse mõõdikuid, mis eristavad teadlikku mitteosalemist muudest osalusest hoidumise põhjustest, ning arvestavad vastajate tegelikku valimisõigust. See võimaldaks vähendada mõõtmisviga ja parandada valimisaktiivsuse hinnangute täpsust. Furnham & Cheng (2019) järeldasid, et Suure Viisiku omaduste ja valimisosaluse vahelised seosed on üldiselt tagasihoidlikud ning seletavad ligikaudu 5% variatsioonist. Käesoleva uuringu tulemused kinnitavad seda mustrit, ehk isiksuse mõju on siiski pigem piiratud. See viitab sellele, et ennustatäpsuse parandamiseks on vaja arvestada ka täiendavate teguritega. Edasistes uuringutes võiks keskenduda lisaks isiksuseomadustele ka näiteks teistele olulistele teguritele nagu kodaniku kohusetunne, väärtushinnangud, ideoloogilised suundumused (Sindermann et al., 2021; Johann et al., 2020). Lisaks ei kasutatud käesolevas analüüsis kolmandate isikute antud isiksuse hinnanguid. Eesti kontekstis võiks vaadata ka e-hääletamiste tulemusi, sest neil on valimistel märkimisväärne osakaal. Sellisel juhul saaks analüüsida ka digioskuseid ja usaldust uue tehnoloogia vastu.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö tulemused näitasid, et haridus oli kõigis valimistes kõige järjekindlam ennustaja, ehk kõrgem haridustase oli seotud suurema valimisaktiivsusega. Isiksuseomadustest oli avatus kogemusele seotud suurema osalusega, samas kui neurootilisus ja meelegiendus pigem vähendasid valimistel osalemise tõenäosust. Üksikväited parandasid mudelite selgitusvõimet üle 10%, ning kõige tugevam positiivne ennustaja oli väide “Mulle meeldib poliitika üle arutada”. Rahvuse lõikes ei esinenud statistiliselt olulisi erinevusi, kuid eelnev väide, mis osutus muidu kõige tugevamaks ennustajaks, vähendas märkimisväärselt interaktsioonianalüüsis vene rahvusest vastajate valimisosaluse tõenäosust.

Kasutatud kirjandus

- Arumäe, K., Vaht, M., Realo, A., Ausmees, L., Allik, J., Henry, S., Team, N. E. B. R., Puusepp, M., Lind, S., Hallik, I., Alavere, H., Metspalu, A., Palta, P., Esko, T., Möttus, R., & Vainik, U. (2025). Cohort profiles: Personality measurements at the Estonian Biobank of the Estonian Genome Center, University of Tartu. *Personality Science*, 6. DOI: 10.1177/27000710251377954
- Bennett, W. L. (2012). The personalization of politics. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 644(1), 20–39. DOI: 10.1177/0002716212451428
- Brade, R., & Piopiunik, M. (2016). Education and political participation. 14 (1), 70–73. DOI: 10419/167253
- Condon, D. M., Wood, D., Möttus, R., Booth, T., Costantini, G., Greiff, S., Johnson, W., Lukaszewski, A., Murray, A., Revelle, W., Wright, A. G. C., Ziegler, M., & Zimmermann, J. (2021). Bottom up Construction of a Personality Taxonomy. *European Journal of Psychological Assessment*, 36 (6). DOI: 10.1027/1015-5759/a000626
- Coolican, S. (2021). The Russian Diaspora in the Baltic States: The Trojan Horse that never was. *London School of Economics and Political Science*, <https://www.lse.ac.uk/ideas/publications/old-updates/russian-diaspora-baltic-states>
- Ehin, P., & Talving, L. (2021). Still second-order? European elections in the era of populism, extremism, and Euroscepticism. *Politics*, 41(4), 467–485. DOI: 10.1177/0263395720986026
- Franklin, M. N. (2004). Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945. *Cambridge University Press*.
- Furnham, A., & Cheng, H. (2019). Personality traits and Socio-Demographic variables as predictors of political interest and voting behavior in a British cohort. *Journal of Individual Differences*, 40(2), 118–125. DOI: 10.1027/1614-0001/a000283
- Gerber, A. S., Huber, G. A., Doherty, D., & Dowling, C. M. (2011). The big five personality traits in the political arena. *Annual Review of Political Science*, 14(1), 265–287. DOI: 10.1146/annurev-polisci-051010-111659
- Henry, S., & Möttus, R. (2026). The 100 nuances of personality: Development of a comprehensive, non-redundant personality item pool. *OSF*. DOI: 10.17605/OSF.IO/TCFGZ

International Institute for Democracy and Electoral Assistance. (n.d.). Vaadatud 01.05.2025

Voter turnout database. <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout-database>

Johann, D., Steinbrecher, M., & Thomas, K. (2020). Channels of participation: Political participant types and personality. *PLoS ONE*, *15*(10). DOI:

10.1371/journal.pone.0240671

Krajnc, M. T., Flere, S., & Kirbiš, A. (2012). ETHNIC MINORITIES AND POLITICAL PARTICIPATION: a COMPARATIVE STUDY OF POST-YUGOSLAV

COUNTRIES. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, *5*(1). DOI:

10.12959/issn.1855-0541.iiass-2012-no1-art01

Mondak, J. J., & Halperin, K. D. (2008). A framework for the study of personality and political behaviour. *British Journal of Political Science*, *38*(2), 335–362. DOI:

10.1017/s0007123408000173

Mondak, J. J., Hibbing, M. V., Canache, D., Seligson, M. A., & Anderson, M. R. (2010). Personality and Civic Engagement: an integrative framework for the study of trait effects on political behavior. *American Political Science Review*, *104*(1), 85–110.

DOI: 10.1017/s0003055409990359

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, *52*(1), 81–90. DOI: 10.1037/0022-3514.52.1.8

Pirastu, N., Cordioli, M., Nandakumar, P., Mignogna, G., Abdellaoui, A., Hollis, B., Kanai, M., Rajagopal, V. M., Della Briotta Parolo, P., Baya, N., Carey, C. E., Karjalainen, J., Als, T. D., Van Der Zee, M. D., Day, F. R., Ong, K. K., Study, F., Team, A. R., Agee, M., . . . Ganna, A. (2021). Genetic analyses identify widespread sex-differential participation bias. *Nature Genetics*, *53*(5), 663–671. DOI:

10.1038/s41588-021-00846-7

Reif, K., & Schmitt, H. (1980). Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research*, *8*(1), 3–44. DOI: 10.1111/j.1475-6765.1980.tb00737.x

Revelle, W. (2024). The Seductive Beauty of Latent Variable Models: Or Why I Don't Believe in the Easter Bunny. *Personality and Individual Differences*, *221*. DOI:

10.1016/j.paid.2024.112552

Riigiteataja.ee. (n.d.). *Riigikogu valimise seadus–Riigi Teataja*. Vaadatud 11.05.2025.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/RKVS>

- Riigiteataja.ee. (n.d.). *Euroopa Parlamendi valimise seadus–Riigi Teataja*. Vaadatud 11.05.2025. <https://www.riigiteataja.ee/akt/EPVS>
- Riigiteataja.ee. (n.d.). *Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus–Riigi Teataja*. Vaadatud 11.05.2025. <https://www.riigiteataja.ee/akt/KOVVS>
- Sindermann, C., Möttus, R., Rozgonjuk, D., & Montag, C. (2021). Predicting current voting intentions by Big Five personality domains, facets, and nuances – A random forest analysis approach in a German sample. *Personality Science*, 2. DOI: 10.5964/ps.6017
- Sindermann, C., Rozgonjuk, D., Solvak, M., Realo, A., & Vassil, K. (2022). Internet voting: the role of personality traits and trust across three parliamentary elections in Estonia. *Current Psychology*, 42(30), 26555–26569. DOI: 10.1007/s12144-022-03644-4
- Smets, K., & Van Ham, C. (2013). The embarrassment of riches? A meta-analysis of individual-level research on voter turnout. *Electoral Studies*, 32(2), 344–359. DOI: 10.1016/j.electstud.2012.12.006
- Stat.ee. (n.d.) *Statistikaamet / Rahvaarv*. Vaadatud 01.05.2025
<https://stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv>
- Stat.ee. (n.d.) *Statistikaamet / Põlisus*. Vaadatud. 09.01.2026
<https://rahvaloendus.ee/et/tulemused/polisus>
- Turska-Kawa Agnieszka (2013), Big Five Personality Traits Model in Electoral Behaviour Studies, *Romanian Journal of Political Science*, 13 (2), 69–105.
https://www.researchgate.net/publication/281614260_Big_Five_Personality_Traits_Model_in_Electoral_Behaviour_Studies
- Vainik, U., Vaht, M., Ausmees, L., Möttus, R., Esko, T., Metspalu, A., Henry, S., Allik, J., & Realo, A. (2022). *Psychological measures at Estonian Biobank*. OSF. DOI: 10.17605/OSF.IO/97PVZ
- valimised.ee. (n.d.). *Valimiste arhiiv / Statistika ja analüüs*. Vaadatud 01.05.2025
<https://www.valimised.ee/et/valimiste-arhiiv/statistika-ja-analuus>
- valimised.ee (n.d.). *Valimiste arhiiv / E-hääletamise statistika*. Vaadatud 01.05.2025
<https://www.valimised.ee/et/valimiste-arhiiv/elektroonilise-haaletamise-statistika>
- valimised.ee (n.d.). *Valimiste arhiiv / E-hääletamise statistika*. Vaadatud 26.12.2025
<https://www.valimised.ee/et/valimiste-arhiiv/riigikogu-valimised/riigikogu-valimised-2023>
- Wolfsfeld, G., Yarchi, M., & Samuel-Azran, T. (2015). Political information repertoires and political participation. *New Media & Society*, 18(9), 2096–2115. DOI: 10.1177/1461444815580413

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis.

/Agneta Vahtra/